

Nik Trontelj*

Politični pregon šolskih sester de Notre Dame v Sloveniji po drugi svetovni vojni

Izvleček: Prispevek se vsebinsko umešča na področje raziskav o revolucionarnem in političnem pregonu duhovnikov, redovnikov in redovnic Katoliške Cerkve v Sloveniji med drugo svetovno vojno in po njej. Med preganjanimi redovnicami je bila tudi kongregacija šolskih sester de Notre Dame. Namen prispevka je predstaviti različne oblike njihovega povojnega preгона. Povojna oblast je namreč v imenu izgradnje socializma poddržavila večino samostanskih hiš šolskih sester de Notre Dame v Sloveniji in na tujem. Postopek je bil vedno enak: sestram so najprej prepovedali vzgojno in izobraževalno dejavnost, nato je sledila razlastitev premoženja. Več posameznih sester je doživelo tudi pregon v obliki zasliševanj, aretacij in sodnih procesov. Posebna pozornost je namenjena primeru montiranega sodnega procesa proti dvema sestrama, ki sta bili leta 1947 v Novem mestu obsojeni na zaporno kazen.

* Dr., docent, Fakulteta za pravo in ekonomijo, Katoliški inštitut, Krekov trg 1, 1000 Ljubljana, Slovenija, nik.trontelj@kat-inst.si, ORCID: 0009-0007-3528-134X.

Ključne besede: šolske sestre de Notre Dame, politični pregon, sodni proces, nacionalizacija, komunizem

Abstract: The thematic context of the article is research on the revolutionary and political persecution of priests, religious men and women of the Catholic Church in Slovenia during and after the Second World War. Among the persecuted religious women were the School Sisters of Notre Dame. The aim of this paper is to present the different forms of their post-war persecution. For the sake of building socialism, the post-war authorities nationalized most of the convent houses of the School Sisters of Notre Dame in Slovenia and beyond. The procedure was always the same: first the sisters were banned from educational and training services, followed by the nationalization of their properties. Several individual religious women have also experienced persecution in the form of interrogations, arrests and court trials. Special attention is paid to the case of the show trial of two sisters who were sentenced to imprisonment in 1947 in Novo mesto.

Keywords: School Sisters of Notre Dame, political persecution, trial, nationalization, communism

Uvod

Od osamosvojitve Slovenije je bilo izvedenih veliko raziskav o različnih oblikah revolucionarnega pregona predstavnikov Katoliške Cerkve v Sloveniji med drugo svetovno vojno in po njej. Temeljno delo na tem področju predstavlja obsežna knjiga dr. Tamare Griesser Pečar z naslovom *Cerkev na zatožni klopi* (Griesser Pečar 2005), v katerem je avtorica predstavila zlasti sodne procese in zaporne kazni uslužbencev Cerkve – duhovnikov, redovnikov in redovnic, ki so bili na posebnem udaru zaradi pripadnosti ustanovi, ki si je komunistična oblast ni uspela podrediti. Samo med letoma 1945 in 1961 so slovenska sodišča sodila 429 predstavnikom Cerkve (Griesser Pečar 2024, 6). Povojna oblast je izvajala različne oblike pritiska na Cerkev, kot so kazenski pregoni in sodni procesi, aretacije, zapor in prisilno delo, izvensodni poboji, pa tudi denarne kazni ter nacionalizacija cerkvenih posesti in premoženja.

Posebno poglavje predstavlja pregon redovnih skupnosti, ki so jih komunisti obravnavali kot tajne organizacije in nasprotnike državne oblasti, zato so postale ključne tarče zatiranja. Med njimi so bili tudi ženski redovi, ki so bili na največjem udaru v prvem desetletju po drugi svetovni vojni (Strajnar 2023, 416). Mnogo redovnic je okusilo težke življenjske razmere ženskih zaporov na gradu Rajhenburg, v Starem piskru v Celju, v kočevskem taborišču Ferdreng in drugod, kjer je zaporno kazen ali izvensodni zapor prestajalo nad 80 redovnic (vsi primeri še niso evidentirani). Skoraj vse ženske redovne skupnosti, ki so tedaj delovale v Sloveniji, so imele v svojih vrstah primere preganjanih sester. Med njimi prednjačijo Hčere krščanske ljubezni sv. Vincencija Pavelskega (usmiljenke), ki so bile najštevilčnejša ženska redovna sku-

pnosti pri nas. Podatki kažejo, da je bilo po letu 1945 obsojenih in zaprtih 40 usmiljenk (419).

Razmeroma obsežnega političnega pregona so bile deležne tudi Uboge šolske sestre Naše ljube Gospe, bolje poznane kot šolske sestre de Notre Dame ali »notredamke«. Leta 1597 so bile v francoski Loreni ustanovljene kot korne sestre, da bi poučevale mladino, zlasti osirotele in zanemarjene deklice. Leta 1833 se je na Bavarskem pod vodstvom Karoline Gehardinger rodila njihova kongregacija, ki se je ukvarjala z vzgojo in izobraževanjem otrok iz revnih slojev v mestu in na podeželju. Notredamke so v Slovenijo prišle leta 1886, ko so se naselile v Šmihelu pri Novem mestu, kjer so med drugim v okviru dekliške šole ustanovile prvo šolo za gluhoneme v slovenščini (Balgač 1999, 236). Dve leti zatem so ustanovile samostan in dekliško šolo v Trnovem pri Ilirski Bistrici (1888). Šele v času med obema vojnama so razširile svojo prisotnost v druge kraje: Ljubljana-Mirje (1923), Šentjernej (1928), Jesenice (1929) itd. Sestre so na svojih postojankah delovale do konca druge svetovne vojne in med vojno ponekod pomagale kot bolniške strežnice (Lešnik 1985, 51). Po vojni so bile pregnane iz Šmihela, Ljubljane in drugih krajev ter preseljene na nove odrejene lokacije. Ostale so le v Trnovem in Šentjerneju. Po letu 1945 je bilo v Sloveniji obsojenih in zaprtih 12 članic kongregacije (Strajnar 2023, 419).

Namen prispevka je predstaviti in kritično ovrednotiti različne oblike pregona šolskih sester de Notre Dame na naših tleh. Kongregacija je bila deležna nacionalizacije skoraj vseh postojank in pripadajočega premoženja, prepovedi izvajanja vzgojne in izobraževalne dejavnosti, več sester je doživelo pregon v obliki zasliševanj, aretacij in sodnih procesov. Podrobno bomo predstavili primer sodnega procesa proti

dvema sestrama in izrek obsodilne sodbe. Obravnavane tematike se vključujejo v širšo problematiko političnega pregona Cerkev in izvajanja montiranih sodnih procesov zoper »državne sovražnike«, tj. vidnejše posameznike, ki jih je bilo treba odstraniti ali utišati. Med temi je bilo mnogo pripadnikov cerkvenih struktur, ki imajo že po svoji naravi vpliv na ljudi. Vsebine, predstavljene v tem prispevku, obsegajo le majhen delež brezštevilnih primerov preganjanja Cerkev v Sloveniji v povojni stvarnosti.

Nacionalizacija premoženja in posesti

Povojna oblast je v imenu izgradnje socializma poddržavila večino samostanskih hiš šolskih sester de Notre Dame in med drugim ukinila navzočnost sester v njihovih najpomembnejših postojankah, v Šmihelu in v Trnovem. To je pomenilo tudi prenehanje njihovega vzgojnega in izobraževalnega dela. V šestdesetih letih delovanja samostanskih šol v omenjenih krajih ni prišlo do njihove ukinitve, niti v času okupacije, po vojni pa šolstva niso več zaupali redovnicam, ki so opravljale socialno poslanstvo ne le za dekleta v svojih ustanovah, temveč tudi za širšo skupnost (Kolar 2023, 620).

Notredamke so morale v Šmihelu najprej zapreti šolsko dejavnost. Njihova meščanska šola je bila ukinjena že 20. junija 1945, nato pa so bile sestre 25. marca 1946 kot učiteljice dokončno odstavljene tudi iz šestrzredne osnovne ljudske šole. Končati so morale tudi druge šolske dejavnosti v Šmihelu, in sicer ukiniti kmetijsko–gospodinjsko šolo, trgovski tečaj, glasbeno šolo, poučevanje ročnih del in vodenje otroškega vrtca. Samostanski skupnosti je bil s prepovedjo izvajanja naštetih dejavnosti odvzet tudi vir dohodkov. Sestre, ki so imele znanje

z drugih področij, kot so kuharice, perice, vrtnarice in bolničarke, so vabili v državne službe pod pogojem, da odložijo redovno obleko (Kongregacija šolskih sester dND 2002, 102).

Sledila je razlastitev samostana, ki se je začela že s postopno utesnitvijo samostanske družine v vedno manjše število prostorov. Namen je bil sestre pripraviti do tega, da bi se razšle in zapustile samostan. Ker do tega ni prišlo in so sestre vdano prenašale raznovrstne pritiske, je Okrajni ljudski odbor Novo mesto 20. septembra 1948 izdal odločbo za izpraznitev samostana v Šmihelu za potrebe dijaškega doma in preselitve celotne skupnosti v grad Struga. Nacionalizacija redovnega premoženja v Šmihelu je obsegala 18 parcel, na primer samostanski vrt, kmetijske posesti in gozd, ter vse prostore šole, zavoda in samostana (Kongregacija šolskih sester dND 2002, 103). Novi prostori v gradu so bili neprimerni in premajhni za 50 preseljenih redovnic (Provincialat Notredamskih sester 1986, 9). Tudi na Strugi so sestram zmanjševali bivalni prostor, kot pričuje vir Nadškofijskega arhiva Ljubljana. Leta 1959 so nameravali v grad naseliti šestčlansko družino in prekršiti redovna pravila klavzurnih prostorov (NŠAL, Prošnja za zakonito zaščito, 1960). Notredamke so na Strugi ostale do leta 1986.

Do neke mere je podobna povojna usoda doletela redovno skupnost v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Redovna postojanka, ki je ob koncu vojne še spadala pod italijansko provinco, je z osvoboditvijo slovenskega Primorja postala del jugoslovanske province, ustanovljene leta 1938. Tudi tam je povojna oblast postopno ukinila samostansko šolstvo. Odločilni dan je bil 18. december 1946, ko sta v samostan prišla predstavnika Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora (PNOO) za slovensko Primorje in zbrani skupnosti prebrala dekret o odpustitvi sester iz profesorske službe, češ da ne poučujejo

v duhu Osvobodilne fronte (Kongregacija šolskih sester dND 2002, 113). Sestram so bili istočasno odvzeti šolski prostori in večji del samostana, kjer je bila nato ustanovljena državna nižja gimnazija z internatom. Kljub prostorski stiski so sestre v Trnovem ostale do danes. Uradna odločba o razlastitvi samostana in pripadajočih posesti v Trnovem je bila izdana 9. oktobra 1956 in je določala popolno razlastitev nepremičnin in posesti, ki so z odlokom prešle v splošno ljudsko premoženje za potrebe občine Ilirska Bistrica ter gimnazije in internata (NŠAL, Akt o razlastitvi, 1956). S tem so bile sestram odvzete tudi pridelovalne površine. Pomagala ni niti prošnja pomožnega ljubljanskega škofa in apostolskega administratorja slovenskega dela reške škofije Antona Vovka, ki je Komisiji za verska vprašanja 27. marca 1957 pisal dopis, v katerem je utemeljil nedopustnost razlastitve (NŠAL, Prošnja Antona Vovka, 1957).

Enako se je zgodilo z drugimi redovnimi hišami: najprej je prišlo do prepovedi vzgojne dejavnosti, nato do razlastitve. Poleg šmihelskega in trnovskega samostana je oblast ukinila šolo in vrtec v Šentjerneju ter vzgojo gojenk in zasebni pouk na Mirju. Sestre so bile junija 1947 ob navzočnosti narodne milice pregnane z Mirja. V prvih povojnih letih so bile sestram odvzete tudi vse postojanke na Gorenjskem. Podobno se je godilo z drugimi postojankami jugoslovanske province v Zrenjaninu, Vršacu in Nakovem.

Zapori in prisilno delo

Druga oblika državnega delovanja proti redovnicam je bila pritisk na posameznice z aretacijami, prisilnim delom in kazenskimi pregoni. Prvi primer preiskovalnega zapora notredamk sega v oktober 1945, ko sta bili 64-letna s. Stanislava Babnik

in 31-letna s. Lidvina Kapušin iz Šmihela pozvani na zaslišanje na sodišču v Novem mestu. Povod za to je bil obstoj bunkerja (shrambe) v šmihelskem samostanu. V preiskovalnem zaporu, kjer sta sestri bivali v prenatrpani zaporniški sobi, je s. Lidvina ostala dober mesec, s. Stanislava pa je bila 29. decembra 1945 obsojena na osem let zavora in prisilno delo.¹ Februarja 1946 je bila poslana na zahtevno prisilno delo v Ferdreng. 13. aprila 1947 se je po letu in pol prestajanja kazni zaradi bolezni smela pogojno vrniti v samostansko družino. Prišla je postarana in onemogla (Kongregacija šolskih sester dND 2002, 125). Prostost s. Stanislave ni trajala dolgo. Avgusta 1947 je bila skupaj s s. Darino Ogulin znova aretirana. Že septembra 1947 sta bili v Novem mestu obe obsojeni na zaporno kazen. Več o tem sodnem procesu v naslednjem poglavju.

Znanih je še nekaj zaporov in zasliševanj šolskih sester de Notre Dame (127–128) ter njihovega prisilnega dela (129). Poleti 1947 se je s. Valentina Ogulin, sestrična predhodno aretirane s. Darine, osebno pritožila na sedežu Ozne v Novem mestu, zato je bila tudi sama tri dni pridržana v samici novomeških zaporov. S. Kerubini Žnidaršič iz Šmihela je bila leta 1947 odvzeta prostost, ker naj bi s stene snela Titovo sliko in jo uničila. Na prošnjo skupnosti so jo po enem dnevu izpustili iz samice. Tudi s. Regina Judež je bila na zaslišanju, kjer so jo nagovarjali k ovaduštvo in ustrahovali. Po tej izkušnji ni želela govoriti o tem, kar se je dogajalo v zaporu. Sestri Avksilija in Gabrijela iz Šentjerneja (tudi slednjo so zasliševali v Ljubljani) sta bili leta 1950 s strani Ozne v Ljubljani določeni za gospodinjiski pomočnici v domovih dveh visokih

1 Sodba Okrožnega sodišča Novo mesto, Ko 47/45 v zvezi s sodbo Vrhovnega sodišča Kpv 115/46, po podatku Zgodovinskega arhiva Ljubljana (Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto) ni ohranjena.

uslužbencev varnostno-obveščevalne službe. Zgovorna je tudi anekdota o sestrah iz Trnovega, ki so morale z orodjem v roki opravljati družbeno koristno delo. Prizor redovnic, ki s krampi popravljajo cesto, je v javnosti vzbujal splošno nelagodje, zato so smele po nekaj dneh ostati doma. Vodstvo kongregacije šolskih sester de Notre Dame je pozneje zapisalo: »Vsa ta nadlegovanja so imela za cilj, da bi se sestre same od sebe razšle, zapustile samostan in se vrnile v svet. Toda tega niso dosegli, še bolj smo se strnile skupaj in prenašale vse.« (NŠAL, Poročila ženskih redovnih skupnost, 1990)

Sodni proces v Novem mestu: obsodba Stanislave Babnik in Darine Ogulin (1947)

Po doslej znanih podatkih so bili po letu 1945 izvedeni trije sodni procesi proti sestram de Notre Dame – že omenjena procesa iz leta 1945 in 1947 proti Stanislavi Babnik² in Darini Ogulin³ ter proces proti s. Metodiji Zupančič iz leta 1955.⁴ Sestra Stanislava je bila obsojena dvakrat, drugič skupaj s s. Darino. V nadaljevanju si od blizu pogledimo sojenje proti omenjenima sestrama iz septembra 1947 s sodbo K 193/47.

Aretacija in obsodba

Sestri Stanislava (Antonija) Babnik (1882–1950) in Darina (Ivana) Ogulin (1910–1990) sta bili obsojeni na sodnem procesu, na katerem je bilo skupaj obsojenih šest oseb, med njimi trije

- 2 Okrožno sodišče Novo mesto, Ko 47/45 in Okrožno sodišče Novo mesto, K 193/47.
- 3 Soobsojena v sodbi Okrožnega sodišča Novo mesto, K 193/47.
- 4 Okrožno sodišče Novo mesto, K 123/55.

uslužbenci Katoliške Cerkve. Poleg obeh omenjenih je bil obsojen tudi duhovnik dr. Anton Strle, ki je bil z oprostilno sodbo Vrhovnega sodišča Republike Slovenije z opravilno številko I Ips 188/2013 oproščen vseh obtožb. Zadevni sodni proces je vseboval elemente montiranega sojenja s posebno pristranskim in negativnim odnosom do predstavnikov Cerkve. Da so bili omenjeni obtoženci deležni pristranske obravnave v kazenskem postopku, kjer po vsebini obtožb sploh niso bili v središču procesa, ampak so imeli le stransko vlogo, je opazno že iz neutemeljenega predloga javnega tožilca na glavni razpravi, naj sodišče v primeru treh predstavnikov Cerkve upošteva oteževalne okoliščine in jih posebej strogo kaznuje.

Darina Ogulin, učiteljica na samostanski šoli v Šmihelu, je bila aretirana 18. julija 1947 in odpeljana v pripor v Novo mesto. Za njo je bila 20. avgusta 1947 prostost odvzeta tudi Stanislavi Babnik, provincialni predstojnici jugoslovanske province šolskih sester de Notre Dame s sedežem v Šmihelu. Naslednji dan so proti njej sprožili uradno preiskavo, 27. avgusta 1947 pa je poročnik UDV Ivan Mikec javnemu tožilcu za okrožje Novo mesto Ediju Grgiču že poslal predlog za izdajo obtožnice, ki je izšla 29. avgusta. Izjemno kratek preiskovalni postopek vzbuja dvom o ustreznosti njegove izvedbe. Obtožnica, ki je bila izdana le tri dni pred sodno razpravo, je sestrama očitala povojno vzdrževanje zvez z osebo na begu.

Okrožno sodišče v Novem mestu je 1. septembra 1947 obtoženo Darino Ogulin na podlagi obtožnice spoznalo za krivo:

da je po osvoboditvi do dneva aretacije 18. julija 1947 v Šmihelu vzdrževala pismene in osebne zveze z ilegalko obtoženo Štekar Vero, ki je organizirala društvo s fašistič-

nimi cilji zoper ustavni red FLRJ, ji v pismih nudila moralno pomoč ter jo odvrčala, da se prijavi oblastem, nagovarjala jo, da ostane vztrajna v borbi proti ljudski oblasti in ji sporočila, da bo v Jugoslaviji kmalu državni preobrat – tedaj pomagala pri organiziranju družbe s fašističnimi cilji zoper obstoječo državno ureditev.

Sodišče je Stanislavi Babnik pripisalo krivdo:

da je po osvoboditvi vedela za pismene zveze obtoženke Ogulin Marije z obtoženko Štekar Vero in tudi to, da je slednja pobegnila pred oblastjo ter da se skriva v okolici Št. Jerneja, ni pa o tem obvestila nikogar – tedaj z neprijavo in moralno podporo ovirala državne organe pri odkrivanju osebe, ki je pobegnila pred oblastjo. (ZAL, sodba K 193/47, 2)

Darina Ogulin je bila kriva storitve kaznivega dejanja iz 8. točke 3. člena ZKLD (Zakon o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo), to je podpiranja protidržavne združbe. Sodišče ji je izreklo kazen odvzema prostosti s prisilnim delom za obdobje treh let ter izgube aktivne in pasivne volilne pravice za dobo dveh let. Starejšo Stanislavo Babnik so obsodili kaznivega dejanja iz 14. točke 3. člena ZKLD, in sicer podpiranja skrivanja pobegle osebe in oviranja pri iskanju le-te. Sodišče ji je izreklo kazen odvzema prostosti za obdobje sedmih mesecev. Oproščena je bila obtožbe, da je v času okupacije vstopila v politično sodelovanje s sovražnikom. S. Stanislava je prestala celotno kazen in bila 20. marca 1948 zdravstveno opešana in s poslabšano boleznijo ledvic izpuščena iz KPZ Begunje. S. Darina je bila med nadaljnjim prestajanjem kazni premeščena iz KPZ Begunje v poboljševalnico in kaznilnico na gradu Rajhenburg ter bila predčasno izpuščena poleti

1950 ali v začetku leta 1951 (uradni dokument o izpustitvi ni ohranjen). Po prihodu iz zapora je bila prestrašena in do svoje smrti še desetletja ni nikomur spregovorila o zaporniškem življenju (Griesser Pečar 2005, 488).

Kritičen pregled sodbe K 193/47

S pregledom sodbe in njenim ovrednotenjem želimo izpostaviti elemente montiranega sojenja, ki se kaže v pomanjkanju znakov kaznivega dejanja v opisih obtožnih točk, pomanjkanju dokazov, vsebinskih nejasnostih ter ohlapnosti trditev v sodbi. Sodba vsebuje tudi kršitve določb kazenskega postopka. Omenimo le izostanek zagovornikov v času preiskave. Obtoženci so za dva zagovornika izvedeli šele na glavni obravnavi in se z njima niso predhodno sestali. Poleg tega je bilo obdobje med izdajo obtožnice in glavno obravnavo zelo kratko, le dva polna dneva. Kršitev je vidna tudi glede postavitve dveh zagovornikov za šest posameznikov na zatožni klopi, kar je v nasprotju s 1. točko 68. člena ZKP RS (Zakon o kazenskem postopku), ki pravi, da v isti kazenski zadevi zagovornik ne more zagovarjati dveh ali več obdolžencev. Nadalje, Stanislava Babnik v preiskovalnem postopku in zaporu ni bila deležna posebne obravnave kljub svojemu slabemu zdravstvenemu stanju.

Pregled vsebinskega dela sodbe pokaže, da opis kaznivega dejanja v obtožnici proti Darini Ogulin sploh ne vsebuje znakov kaznivega dejanja iz 8. točke 3. člena ZKLD. Glede na omenjeni člen je namreč kaznivo dejanje storil, kdor je organiziral protidržavno združbo, postal njen član ali jo na kakršenkoli način podpiral. Iz drugih členov v zakonu se podpora združbam ali posameznikom s protidržavnimi cilji razume kot pomoč v

materialni obliki ali pri vzdrževanju povezav ipd. Obtožnica v opisu kaznivega dejanja navede le to, da je Darina Ogulin so-obtoženi Veri Štekar izkazovala moralno pomoč. Obtožnica je zgolj izkazovanje moralne podpore očitala tudi Stanislavi Babnik. Besedna zveza »moralna pomoč« ne omogoča ugotovitve krivde v smislu izkazovanja podpore ilegalni združbi, saj ni točno jasno, kaj tovrstna pomoč sploh pomeni. Iz opisa kaznivega dejanja ni možno razbrati dejanske pomoči obtoženki. Očitek s. Darini glede osebnega nasveta Veri Štekar, naj se ne javi oblastem, je treba postaviti v kontekst, ki pokaže pomen izjave. Sestra je soobtoženka, katera ji je bila zaupana tudi v duhovno vzgojo, že pred vojno poznala kot gojenko šole v Šmihelu. V njeni dvoumni izjavi, kjer Štekarjevi piše, naj ne »popušča« (ZAL, spis K 193/47, 69a), je treba prepoznati spodbudo v verskem oziru, ne v političnem. Prav tako ni jasno, na kakšen način naj bi s. Darina pomagala organiziranju združbe s fašističnimi cilji, kot navaja obtožnica. Zakonska določba iz 8. točke 3. člena ZKLD govori izključno o združbi, torej o skupini ljudi, ne o posameznikih, obtožnica pa Darini Ogulin očita izključno pomoč posameznici. Gre za neskladje med opisom kaznivega dejanja in zakonsko podlago, s katero se je ugotavljala krivda obtoženke. Sodišče je s. Darino na sodni obravnavi nedopustno spraševalo o osebnem mnenju o OF in povojni oblasti ter tudi na podlagi njenih odgovorov o naklonjenosti do državne oblasti oblikovalo svojo sodbo, s čimer je uvajalo inkriminacijo kritičnosti do oblasti. Tudi s. Stanislavo so preiskovalci 21. avgusta 1947 neutemeljeno povpraševali o njenem odnosu do NOB med okupacijo (ZAL, spis K 193/47, 36), čeprav se je sum kaznivega dejanja časovno umeščal v povojni čas.

Stanislavi Babnik je obtožnica očitala dve kaznivi dejanji: politično sodelovanje s sovražnikom med okupacijo in podpiranje osebe, ki se skriva pred oblastmi. Obtoženka naj bi

v politično sodelovanje z okupatorjem vstopila, ko je komisarju Emiliju Grazioliju v dveh poslanih pismih izkazala čast. Vstopiti v politično sodelovanje s sovražnikom je glede na 6. točko 3. člena ZKLD storil tisti, ki je sovražniku pomagal pri izvajanju rekvizicije, odvzemanju hrane in drugih dobrin, ali pri izvajanju drugih prisilnih ukrepov zoper prebivalstvo. Obtožnica v opisu kaznivega dejanja obtoženki sploh ne očitata tovrstnih dejanj. Na podlagi njenih vljudnostnih izrazov v pismu Grazioliju ni bilo možno ugotoviti kaznivega dejanja. Absurdna je izjava tožilca, ki ljubosumno zapiše, da obtoženka po osvoboditvi ni izkazala časti nobenemu predstavniku oblasti (ZAL, spis K 193/47, 66), kot da je državljani dolžan izkazati čast in vdanost predstavnikom oblasti. Razumljivo je, da je sodišče s. Stanislavo v tej točki obtožnice oprostilo.

Ugotovljena pa je bila njena krivda glede podpiranja osebe, ki se skriva pred oblastmi, in oviranja pri njenem iskanju. Šef krajeвне UDV je po preiskavi v predlogu za postavitve pod obtožbo 27. avgusta 1947 dobesedno zapisal, da je Stanislava Babnik »vedela za zveze Ogulin Ivane s. Darine z ilegalko Štekar Vero [...] ter na ta način preprečevala oblasti, da isto najde in jo aretira« (ZAL, spis K 193/47, 48). To je bila vsebinsko povsem nejasna obtožba, ki ni zadostno opredelila vloge obtoženke glede oviranja pri aretaciji osebe na begu. Glede na 14. točko 3. člena ZKLD pomeni podpirati osebe na begu s konkretno materialno pomočjo, kot je nudenje zavetišča, oskrbovanje z orožjem, hrano, denarjem idr. in oviranjem državnih organov pri njeni ulovitvi. Zgolj »vedeti« za povezavo med dvema osebama ni zadosten znak kaznivega dejanja podpore osebi na begu. Poleg tega se s. Stanislava glede očitane dejanja ni čutila krivo, saj je po svoji izjavi mislila, da je Vera Štekar zaradi prostega gibanja »legalna« (ZAL, spis K 193/47, 70). Sodišče ji je tudi očitalo, da ni prepovedala

dopisovanja med Vero Štekar in Darino Ogulin (ZAL, spis K 193/47, 78). Ni jasno, na kakšni pravni podlagi bi s. Stanislava smela prepovedati pisne stike drugih oseb. Poleg tega sodišče za ugotavljanje krivde uporabi hipotetični primer, da bi obtoženka gotovo preprečila dopisovanje s. Darine s kakim partizanom, kar naj bi namigovalo na obtoženkinino idejno usmerjenost proti NOB. To pa sploh ni imelo nobene stvarne zveze z zadevnim primerom, kar kaže, da je bil dokazni postopek sodišča pravno povsem zgrešen.

V različnih fazah kazenskega postopka so se pokazale tudi ideološke osnove sodnega procesa proti redovnicama in duhovniku, ki so pomenile pristransko negativno obravnavo skozi celotni kazenski postopek in med prestajanjem kazni. V obrazložitvi predloga za postavitev pod obtožbo je vodja UDV Mikec glede obtožencev na splošno trdil, da so izkoriščevalci ljudstva, ki si želijo obnovitve stare Jugoslavije z namenom, da bodo lahko ponovno izkoriščali ljudi in živeli na tuje žulje (ZAL, spis K 193/47, 49). Polovico obtoženih so predstavljali uslužbenci Cerkve, kar pomeni, da je bila zapisana opazka vsaj posredno usmerjena tudi nanje. Opazne so tudi bolj konkretne, a neosnovane obtožbe, denimo, da izdajalci najdejo »mnogokrat« oporo pri predstavnikih Cerkve in v samostanih, kjer je največje žarišče protiljudskih gibanj (ZAL, spis K 193/47, 49). Besedilo družbene izdajalce in sovražna gibanja povezuje s Cerkvijo. Pove tudi, da t. i. protiljudski elementi v času okupacije niso bili na strani stiskanih množic. Celo za očitano ilegalno delovanje Vere Štekar išče razloge v njenem nekdanjem obiskovanju samostanske šole. Tožilec je celo trdil, da pobuda in vodenje vsega protiljudskega delovanja prihaja od cerkvenega vodstva, ki pošilja v izvrševanje zločinov protiljudskega delovanja posameznike, kakršna sta Strle in Ogulin, ki sta odvrčala Štekarjevo, da bi

se prijavila oblastem (ZAL, spis K 193/47, 66). Tožilec svojih ostrih obtožb sploh ni poskusil dokazati. Podobno kot krajevni šef UDV je tudi tožilec Grgič namigoval, da je bila Vera Štekar vzgojena v samostanu, kar naj bi bil razlog za njeno kolaboracijo (ZAL, spis K 193/47, 65). Upravnik KPD Begunje je Stanislavi Babnik med prestajanjem zaporne kazni v svojem zapisanem mnenju pripisal iznajdljivost, ki da je skladna z načeli samostanske šole v smislu »umijem roke« (ARS, Mnenje o obsojenki Babnik). Končno tudi sodnik v sodbi trdi, da so bili vsi obtoženci v času NOB pristaši belogardizma (ZAL, spis K 193/47, 78b). Nikakor ni jasno, kako je sodišče prišlo do navedene ugotovitve, ki glede na vsebino njihovih obtožb sploh ni bila ključnega pomena. Vse navedbe dokazujejo odnos državnih organov do Katoliške Cerkve in njenih predstavnikov, ki so jih s pavšalnimi izjavami obsojali po načelu kolektivne krivde.

Zaključek

Različne oblike pritiska komunistične oblasti na predstavnike Katoliške Cerkve, ki smo jih v tem prispevku predstavili ob primeru pregona kongregacije Šolskih sester de Notre Dame, so vodile do tega, da so redovnice v Sloveniji po maju 1945 postopno izginile iz javnosti (Griesser Pečar 2005, 599). Kljub nenaklonjenemu in celo sovražnemu razpoloženju do verskih predstavnikov v javnosti so notredamske sestre v Sloveniji neprekinjeno ostale prisotne do danes. V povojnem obdobju so celo odprle nekaj novih podružnic: Ljubljana-Barje (1947), Vipava (1952), Ižanska ulica 53 v Ljubljani (1960) in Koper (1962).

Notredamske sestre so uspešno, a z veliki žrtvami prestale različne preizkušnje, ki so se pojavile z nastopom povojne-

ga političnega sistema. Posebej zahtevna usoda je doletela sestre, ki so bile obsojene na sodišču. Delovna skupina za rehabilitacijo krivično obsojenih duhovnikov, redovnikov in redovnic v sestavi dr. Tamare Griesser Pečar, dr. Janeza Juhanta, dr. Janeza Jerovška (umrl oktobra 2023) in dr. Nika Trontlja, ki jo podpira vodstvo Katoliške Cerkve v Sloveniji, si prizadeva za povrnitev dobrega imena obsojenim predstavnikom Cerkve. V okviru svojega dela je omenjena skupina septembra 2023 na Vrhovno državno tožilstvo RS poslala predlog za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti za spremembo obsodilne kazenske sodbe Okrožnega sodišča Novo mesto, K 193/47, v zvezi z obsojenima redovnicama Stanislavo Babnik in Darino Ogulin. Generalni državni tožilec je pobudi ugodil in vložil zahtevo za varstvo zakonitosti. Vrhovno sodišče RS je 13. junija 2024 na tožilčevo pobudo obe sestri oprostilo vseh obtožb iz obtožnice (I Ips 81664/2023-6), na podlagi katerih sta bili v bivšem režimu obsojeni. S tem je samostojna Republika Slovenija, pravna naslednica Socialistične republike Slovenije, priznala krivico, ki se je zgodila obsojenima notredamskima sestrama in podobno tudi drugim slovenskim duhovnikom, redovnikom in redovnicam.

Reference

Arhivski viri

ARS Arhiv Republike Slovenije (ARS):

ARS, SI AS 1267/Republiški upravni organi in zavodi za izvrševanje kazenskih sankcij v Sloveniji, IG 5/97, osebni spis Antonije Babnik, Mnenje o obsojenki Babnik, 26. 2. 1948.

NŠAL Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

ŠAL/Spisi 5, fasc. 216, Samostani: Notredamke, Akt o razlastitvi – Trnovo, 9. 10. 1956.

ŠAL/Spisi 5, fasc. 216, Samostani: Notredamke, Prošnja Antona Vovka, 27. 3. 1957.

ŠAL/Spisi 5, fasc. 216, Samostani: Notredamke, Prošnja za zakonito zaščito in intervencijo njenih stanovanjskih pravic, 8. 9. 1960.

ŠAL/Razno, fasc. 27, Okupacija in revolucija, Poročila ženskih redovnih skupnosti, 1990.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL):

ZAL (Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto), SI ZAL NME 16, sodni spis K 193/47.

Literatura

Balgač, Karmen. 1999. Delovanje šolskih sester de Notre Dame v župniji Šentjernej. V: *Zbornik župnije Šentjernej*, 235–238. Ur. Marinka Dražumerič in Stane Granda. Ljubljana: Družina.

Griesser Pečar, Tamara. 2005. *Cerkev na zatožni klopi*. Ljubljana: Družina.

Griesser Pečar, Tamara. 2024. Razveljavljenih okoli 30 sodb. *Slovenski čas*, št. 165 (januar): 6–7.

Kolar, Bogdan. 2023. Začetki ustanove notredamskih sester v Trnovem. *Kronika* 71: 611–622.

Kongregacija šolskih sester de Notre Dame. 2002. *Zgodovina slovenske province*. Ilirska Bistrica: s. n. https://notredamke2.rkc.si/provinca/zgodovina/ZG_SLO_ND.pdf (pridobljeno 30. 4. 2025).

Lešnik, Rafko, ur. 1985. *Življenje in delo redovnic med nami*. Ljubljana: Zveza redovnih predstojnic Slovenije.

Provincialat Notredamskih sester v Ljubljani. 1986. *Notredamske sestre sto let na Slovenskem*. Ljubljana: Provincialat.

Strajnar, Neža. 2023. Zaprte po nedolžnem: redovnice v slovenskih komunističnih zaporih. *Bogoslovni vestnik* 83: 415–429.

Political Persecution of the School Sisters of Notre Dame in Slovenia after the Second World War

Summary

The thematic context of the article is research on the revolutionary and political persecution of priests, religious men and women of the Catholic Church in Slovenia during and after the Second World War. Among the persecuted religious women were the School Sisters of Notre Dame, who were subjected to relatively extensive persecution in Slovenia. The paper highlights and critically evaluates the different forms of their persecution. The state nationalized almost all of the Congregation's houses and their property, banned the exercise of educational and training activities, and several sisters were persecuted through interrogations, arrests and trials. In the name of building socialism, the post-war authorities abolished the presence of the sisters in their most important centres, Šmihel and Trnovo. This also meant the end of their educational and pedagogical work there. The same happened with their other religious houses in Slovenia and beyond: first there was a ban on educational activities, then nationalization. In addition to the monasteries in Šmihel and Trnovo, the authorities closed the school and kindergarten in Šentjernež, and the education of female pupils and private tuition in Mirje. In the first post-war years, all the residential sites in Gorenjska were also taken away from the sisters. Similarly, their other houses in the Yugoslav province in Zrenjanin, Vršac and Nakovo were taken over. Several individual sisters also experienced persecution in the form of interrogations, arrests and trials aimed at intimidation and the desire to dissolve their communities in order for them

to leave the convent and enter the civil world. Three sisters also experienced the burden of prosecution and conviction in court. In this paper, I present the 1947 trial in Novo mesto, in which Stanislava Babnik and Darina Ogulin were jointly convicted. I note the elements of a show trial, as both sisters were convicted despite the lack of elements of a crime and the lack of evidence. They were convicted of supporting an anti-state group and of supporting a fugitive and hindering her discovery. The judgment shows a particularly biased and negative attitude of the authorities towards the Catholic Church. The statements of the investigators, the prosecutor and the court show the unfavourable attitude of the state authorities towards the representatives of the Church. By making blanket statements, they condemned them on the basis of the principle of collective guilt.